

КОНКУРЕНЦІЯ ПОМ'ЯКШУЮЧИХ ТА ОБТЯЖУЮЧИХ ПОКАРАННЯ ОБСТАВИН У ст. 69 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Леся Федорак,

*здобувачка кафедри кримінального права та кримінології
Львівського державного університету внутрішніх справ*

У статті аналізується зміст і правове значення ст. 69 КК України, а також судова практика її застосування в контексті врахування пом'якшуючих та обтяжуючих обставин при призначенні покарання.

Ключові слова: пом'якшуючі, обтяжуючі обставини, призначення покарання.

У кримінальному законі України залишається не вирішеним питання впливу пом'якшуючих та обтяжуючих обставин на покарання. Перша відповідна спроба здійснена у ст. 69 Кримінального кодексу (далі – КК) України. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, згідно з наведеною нормою можливе за наявності декількох пом'якшуючих покарання обставин. При цьому про обтяжуючі обставини у ст. 69 КК України нічого не згадується, хоча зміст норми не заперечує можливість її застосування за наявності як пом'якшуючих, так і обтяжуючих покарання обставин. Таким чином, постає питання вирішення конкуренції пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин в контексті ст. 69 КК України.

Питання призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, вивчали М. Бабаєв, М. Бажанов, Л. Горбач, Л. Доліненко, А. Іванова, І. Карпець, О. Колб, Л. Кругліков, В. Полтавець, Г. Чечель та ін. Однак у цій статті аналізується відповідна норма КК України з позиції конкуренції пом'якшуючих та обтяжуючих обставин при призначенні покарання, що не робилося раніше.

Мета цієї статті є встановлення на основі змісту норми ст. 69 КК України та судової практики її застосування впливу пом'якшуючих та обтяжуючих обставин на покарання з позиції їх конкуренції.

Перша нормативна спроба вирішення питання впливу пом'якшуючих обставин на покарання відображена у ст. 69 КК України у вигляді можливості суду призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом. Відповідна норма містилася також у ст. 44 КК Української РСР 1960 р. [1, с. 50]. Однак згідно із зазначеною нормою підставами призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, були виняткові обставини, які визначалися по-різному. Проте всі їх визначення мали спільне те, що автори ви-

знавали їх як певні обставини, які пом'якшували відповідальність винного [2, с. 116].

Слід зазначити, що як норма ст. 44 КК Української РСР, так і норма ст. 69 КК України нічого не зазначають про обставини, що обтяжують покарання. З огляду на викладене, ст. 69 КК України підлягає застосуванню й у випадках наявності як обставин, що пом'якшують покарання, так і обставин, що його обтяжують. Вказаним напрямом іде і судова практика [3, с. 144–145].

Досліджувана судова практика свідчить, що у вироках при застосуванні ст. 69 КК України суди разом із пом'якшуючими обставинами при призначенні покарання застосовують обставини, що обтяжують покарання (це, переважно, рецидив злочинів, вчинення злочину стосовно особи похилого віку та вчинення злочину у стані алкогольного сп'яніння).

Слід зазначити, що така обставина, що вчинення злочину у стані алкогольного сп'яніння застосовується при призначенні покарання практично з усіма пом'якшуючими покарання обставинами, що зустрічаються у судовій практиці (найчастіше із «щирим каяттям» та «відшкодуванням шкоди»).

Перелік пом'якшуючих покарання обставин, з якими разом при призначенні покарання враховувався рецидив злочинів, досить не значний. Це тільки найбільш поширені в судовій практиці обставини: щире каяття, визнання вини, сприяння розкриттю злочину, відшкодування шкоди, думка потерпілого щодо не суворого покарання, наявність на утриманні близького родича, позитивна характеристика, а також найбільш характерна саме для даної обтяжуючої покарання обставини пом'якшуюча покарання обставина – те, що підсудний відбув покарання за попереднім вироком у ході досудового слідства.

Вчинення злочину стосовно особи похилого віку застосовувалося при призначенні покарання тільки разом із найпоширенішими пом'якшуючими обставинами. На особливу увагу в даному випадку заслуговують такі по-

м'якшуючі покарання обставини, як вчинення злочину неповнолітнім і вчинення злочину особою молодого віку. Це були злочини, що посягали на здоров'я та статеву свободу особи. В даному контексті вік винних осіб і потерпілих вказує на зневажливе ставлення перших до потерпілих осіб, що, на нашу думку, у відповідній сукупності підвищує вагу обтяжуючої покарання обставини.

Заслужує на увагу і той факт, що при призначенні покарання із застосуванням ст. 69 КК України у деяких справах суди звертаються до двох обтяжуючих покарання обставин: рецидив злочинів і вчинення злочину стосовно особи похилого віку, рецидив злочину, вчинення злочину у стані алкогольного сп'яніння. Існує також практика призначення покарання із застосуванням ст. 69 КК України за наявності у кримінальній справі навіть трьох обтяжуючих покарання обставин і тільки однієї пом'якшуючої обставини.

Розглянемо одну із справ, де суд застосував при призначенні покарання ст. 69 КК України за наявності у справі всіх трьох перелічених обтяжуючих покарання обставин. Це справа про обвинувачення за ч. 3 ст. 186 КК України громадянина Ш. 1956 р. народження, з середньою освітою, який не працює, розлучений, засуджений у 1978 р. за ст. 17 – ч. 1 ст. 117, ст. 17 – ч. 1 ст. 118 КК УРСР, у 1985 р. – за ст. 196 КК УРСР, у 1988 р. – за ч. 1 ст. 117, ч. 2 ст. 140 КК УРСР, у 1986 р. – за ч. 2 ст. 117, ст. 17 – ч. 2 ст. 118 КК УРСР [4]. Суд, врахувавши пом'якшуючі покарання обставини (щире каяття) та обтяжуючі покарання обставини (рецидив злочинів, вчинення злочину у стані алкогольного сп'яніння стосовно особи похилого віку), призначив громадянину Ш. покарання нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції ч. 3 ст. 186 КК України, у виді позбавлення волі строком один рік і шість місяців.

Таким чином, суд, застосувавши ст. 69 КК України, визначив, що одне тільки щире каяття істотно знизило ступінь тяжкості вчиненого злочину, відкинувши при цьому обтяжуючі покарання обставини. З вироку суду не зрозуміло, з яких підстав суд дійшов висновку, що підсудний кається, ще й щиро. Адже вчиняє злочини він не вперше. Дій, які б вказували на бажання підсудного в подальшому не вчиняти злочинів, не мали місця. Отже, така пом'якшуюча покарання обставина, як щире каяття була застосована судом безпідставно.

The present article maintenance and legal value of item is analysed 69 of the Criminal Code of Ukraine, and also judicial practice of its application in the context of account of softening and burdening circumstances at assignment punishment.

В статті аналізується содержание и правовое значение ст. 69 УК Украины, а также судебная практика ее применения в контексте учета смягчающих и отягчающих обстоятельств в случае назначения наказания.

Більше того, суд також відкинув позицію Пленуму Верховного Суду України, висловлену у постанові «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24.10.2003 р. № 7 із наступними змінами та доповненнями. Згідно з п. 8 зазначеної постанови застосування ст. 69 КК України може мати місце лише за наявності декількох (не менше двох) обставин, що пом'якшують покарання й істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину з урахуванням особи винного. Однак врахування у вирокі, що розглядається, даних про особу винного свідчить не на користь застосування ст. 69 КК України.

У свою чергу, результати проведеного опитування серед суддів і працівників прокуратури показують, що більшість суддів (83,3 %) вважають доцільним встановлення можливості призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом, а також одночасно не призначати додаткового покарання за наявності тільки однієї пом'якшуючої покарання обставини, яка істотно знижує ступінь тяжкості вчиненого злочину з урахуванням особи винного. На противагу їм, більшість працівників прокуратури (75 %) вважають це не доцільним, а що стосується ще й одночасного не призначення додаткового покарання, то позиція про недоцільність відповідних змін підтримується 83,3 % опитаних працівників прокуратури.

Викладене дозволяє зробити **висновок**, що в судовій практиці при застосуванні ст. 69 КК України має місце конкуренція обставин, які пом'якшують покарання, і обставин, що його обтяжують, і вирішується вона на користь перших (незалежно від кількості у справі одних і других).

Література

1. *Кримінальні кодекси України 2001 та 1960 років: порівняльні таблиці.* – К., 2001. – 272 с.
2. *Сахнок С. В.* Теоретичні та практичні аспекти пом'якшення покарання за кримінальним законодавством України: Дис. ... канд. юрид. наук. – Запоріжжя, 2000. – 199 с.
3. *Федорак Л. М.* Питання можливості призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, при наявності у справі обтяжуючих покарання обставин // *Актуальні проблеми прав людини, правової системи та держави: Міжнар. студ. наук. конф.*, 5–7 травня 2005 р. – Л., 2005. – 225 с.
4. *Архів Богородчанського районного суду Івано-Франківської області.* Справа 1-31/2008 р.

